

Teori ve Pratikte Irkçılık¹

Süleyman BAHCIVAN²

Hür Sinan Özbek tarafından kaleme alınan “Teori ve Pratikte Irkçılık” isimli çalışma ile yazar kısa bir biçimde ırkçılığın oluşumu, gelişimi, günümüzdeki şekli ve Türkiye’deki uzantısına dikkat çekmektedir. Çalışma sekiz bölümden oluşmaktadır. Yazar ilk bölümde ırk kavramı ve ırk kuramlarına değinerek bu kavramlara dair bilgilere yer vermiştir. İkinci bölümde Antik Çağda ırkçılık var mıydı? başlığı altında Antik Yunan ve Mısır medeniyetlerine yer verdikten sonra Antisemitizmin ırkçılık olup olmadığına değinmiştir. Werner Ruf ve Léon Poliakov gibi yazarlara göre Eski Yunan şehir devletlerinde özgür-köle statüsünün olduğu, kadınların erkeklerin kölesi şeklinde görüldüğü ancak bunun köken, deri rengi gibi durumlarla ilgili olmadığı, doğal bir durum olarak görüldüğü; benzer şekilde eski Mısır’da da bugünkü anlamda ırkçılığın olmadığı belirtilmiştir. Üçüncü bölümde ırkçılığın tarihsel ve ekonomik yönleri ele alınıp, ırkçılığın ekonomik politiğı, emek ve sermaye arasındaki ilişkisi açıklanmıştır. Dördüncü bölümde bir grup insanın değışik, yabancı olduğu gerekçesiyle dışlanmasını; onlarla ilişki kurmaktan kaçınmayı, değışik ve yabancı olana karşı gösterilen saldırganlığı ifade eden “Ksenofobi” kavramına değinmiştir. Beşinci bölümde ırkçılık ve cinsiyet arasındaki ilişki; altıncı bölümde ırkçılık ve milliyetçilik, yedinci bölümde yeni ırkçılık kavramı ve sekizinci bölümde ise Türkiye’de ırkçılık konusunu ele alınmıştır. Yazar bu konuları ele alırken başka araştırmacıların çalışmalarının incelenip, aralarındaki ilişkinin ele alındığı bibliyografik yöntemden yararlanmıştır.

Çalışmada ilk olarak ırk kavramının kökeni incelenmiş, kavramın ne anlama geldiğı, farklı dillerde ne zaman ve nasıl kullanıldığı ele alınarak, ırk kavramının Türkçede ki kullanımı Farsça, Arapça ve Tatarca vb. diller ile karşılaştırarak ve Fuad Köprülü, Ali Canip ile Ziya Gökalp gibi fikir adamlarının düşüncelerinden yararlanılarak verilmeye çalışılmıştır (s. 15-37).

Özbek, Eski Yunan ve Mısır’da ırkçılığın kökenini inceledikten sonra Antisemitizme değiniyor. Memmi ve Poliakov, Yahudi düşmanının ırkçılık olduğunu belirtmektedirler. Ancak modern zamana kadar Yahudilerin dışlanmaları, soykırıma uğramaları “dini” gerekçelerle yapılmıştır. Öyle ki Martin Luther’in, başlarda Yahudilere karşı sınırlı bir şekilde duyduğu saygı, yaşlılık döneminde onlara karşı nefret vaazları ile değışmiş ve bu söylemler daha sonra Naziler tarafından sıklıkla kullanılmıştır. Özbek’e göre, Türkiye’de Yahudi düşmanlığı, ekonomik nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Osmanlı Dönemi’nde ekonominin büyük çoğunluğu Ermeni ve Rumların elindedir. Cumhuriyet ile birlikte Ermeni ve Rumların yerini

¹ Bu eser, Hür Sinan ÖZBEK tarafından 2021 yılında Ankara Fol Yayınlarından basılan (ISBN: 978-625-7307-37-6) aynı adlı kitabın incelemesidir.

² Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, suleyman417@gmail.com ORCID: 0000-0003-3764-2384

Türklerin alması amaçlanırken, bunu Yahudiler almış ve onlara karşı farklı bir tutum oluşmaya başlamıştır. Bu tutumun oluşmasında Ebuzziya Tefvik ve Cevat Rifat Atilhan önemli rol oynamışlardır (s. 49-53).

Yazar ırkçılık ile ekonomi arasındaki ilişkiyi ele alırken Albert Memmi, Alex Callinicos ve Werner Ruf gibi düşünürlerin fikirlerini aktarmaktadır. Memmi'ye göre ırkçılık modern zamana kadar biyolojik olarak ele alınmıştır. İspanyollar “uygarlık misyonu”, Amerika yerlilerinin “doğal aşağı oluşları” söylemleri işgal ve sömürünün meşrulaştırması için kullanılmıştır (s. 54). Callinicos, 17. ve 18'yy'da köle emeğinin başlaması ve kapitalizmin dünya ölçeğinde üretim tarzı haline gelmesiyle ırkçılığın ortaya çıktığını iddia etmektedir. Ruf'a göre kapitalist sistemde, sömürgeleştirilmiş insanlar “alt insanlar”dır (s. 62-64). Bu insanlar aşağı oldukları için işgücünün altında çalıştırılmaları gerekir. Çalışmada bu yazarların fikirleri verilmekle birlikte Voltaire'nin kölelere yapılan işkenceleri vahşet olarak görüp, zencilerin kendi ırklarından tamamen farklı olduklarını iddia etmesi ve George Washington'un bağımsızlık ve insan hakları için büyük mücadeleler vermesinin yanında en çok köle sahibi olması gibi çelişkiler de verilmiş (s. 57).

Yazar, cinsiyetçilik ile ırkçılık bölümünde Nora Räthzel ve Immanuel Wallerstein gibi bazı yazarların görüşlerinden aktarmalar yapmıştır. Räthzel'e göre, cinsiyetçilik, ırkçılık gibi toplumsal ilişkilerin doğallaştırılmasıdır. Bu doğallaştırma, ırkçılıkta nasıl ki bireyler doğaları gereği farklı görülüyorlarsa; cinsiyetçilikte de kadınlar biyolojik özelliklerinden ve duygusal olmaları gibi yönlerden farklı görülmektedirler. Yine cinsiyetçilik, ırkçılık gibi insanlara toplum içinde bir alan tanıma, hapsetme imkânı verir (s. 84). Wallerstein'a göre, kapitalist sistemde kârın maksimize edilmesi için ulaşılabilen tüm emek gücünün kullanılması gerekmektedir. Cinsiyetçilik, ırkçılık gibi insanları çalışma sisteminin içinde tutmayı hedefler. Yine ona göre “ev kadını” örneğinde olduğu gibi kadınları, ücret ödenmeden çalışmaya ikna etmenin yolu, kadın çalışmasının aslında çalışma olmadığını ilan etmektir (s. 85-89). Özbek, ayrıca ırkçılık konusunda kadınların rolüne ilişkin olarak da Nazi toplumundaki kadınlarla ilgili yapılan çalışmalara değinmiştir. Anna Maria Sigmund, “Die Frauen der Nazis” (Nazilerin Kadınları) adlı kitabında Hitler'in iktidara gelmesinde çevresindeki kadınların önemli rolü olduğunu belirtiyor. Örneğin Hitler tam iflas edecekken, Elsa Bruckmann'ın Hitler'in yardımına yetişerek durumun engellemesini sağlıyor. Barbara Distel “Frauen im Holocaust” (Holocaust'ta Kadınlar) adlı eserinde Nazi toplama kamplarında 3517 kadının görev yaptığını, bu sayının toplam gardiyanların %10'nu oluşturduğunu ve bu kadınların büyük çoğunluğunun gönüllü olarak bu işi yaptıklarını belirtiyor. Marilyn Yalom, “Evlî Kadının Tarihi” adlı eserinde Amerika'da kölelere verilen cezalar örneğinde Teksaslı bir kölenin; erkek efendinin, erkek köleleri kırbaçladığını, hanımefendinin ise kadın köleleri kırbaçladığını. Hanımefendinin acısı artsın diye bazen ısırğan otu kullandığını söylüyor (s. 90-93).

Çalışmada ırkçılık ve milliyetçilik arasındaki ilişkiye bakılırken ulus kavramının ve ulusların nasıl ortaya çıktığı irdelenmiştir. Diğer konularla benzer şekilde milliyetçilik ve kapitalizmi birbirleriyle ilişkili gören Karl Marx ve Robert Miles gibi düşünürlerin düşüncelerine yer verilmiştir. Türkiye'de milliyetçilik akımının gelişimi ile ilgili Osmanlı'dan örnekler vererek Ziya Gökalp, Ali Canip, Yusuf Akçura ve Gaspıralı İsmail'in etkileri ve çalışmaları kısaca ele alınmıştır. Özbek, birçok kişinin milliyetçilik ile ırkçılık arasında nasıl bir ilişki olduğunu belirten ifadeleri vermesine rağmen kendisi bu konuda tam bir fikir vermemektedir (s. 94-114).

Son dönemlerde ırkçılığın biyolojik kökenli olmadığı ırkçılığın kültürel özelliklerden kaynaklandığı “yeni ırkçılık”, “farkçı ırkçılık” veya “ırksız ırkçılık” olarak çeşitli şekillerde adlandırılan “yeni ırkçılık” kavramı da ele alınmıştır. Yeni ırkçılıkta farklı kültürel özelliklerin aşılabilir olduğu, farklı kültürden gelenlerin benzer olamayacakları iddia edilmektedir.

Özbek göre, Türkiye'de milliyetçiliği ilk olarak geliştirenlerin Türk kökenli olmadığı gibi ırkçılığı “kuramsal”, “bilimsel” olarak da yerli bilim adamları ve düşünürler tarafından geliştirilmemiştir. Yazar Türkiye'deki ırkçılığın oluşmasında ekonomik faktörlerin etkili olduğunu savunmaktadır. Ona göre Osmanlı'da sanayi işletmelerinin çoğu Rum, Ermeni ve Yahudilerin elindeydi. Cumhuriyet ile birlikte Rum

ve Ermenilerden boşalan alanların Türklerin doldurulması hedeflenmiştir. Ancak boşalan alanlara Yahudiler geçmiştir. Bundan dolayı Türkiye’de de antisemitizm hareketleri başlamıştır. Özbek, günümüzde Suriye’den gelen mültecilerin ucuz iş göçü olarak görülmesi yerli halkı işinden ettiği için, oradan gelenlerin bir kısmının ise kendi işlerini kurması yine yerli işletmelere rekabet oluşturması açısından mülteciler ırkçılığa maruz kalmaktadırlar. Kürtlere yönelik tutum da benzer şekildedir. Türk işverenler ucuz işgücü olarak onları kullanırken, Kürtlerin kendi işini kurmaları durumunda ırkçı söylemler ortaya çıkmaktadır (s. 129-146).

Eserde ırkçılık farklı bir açıdan ele alınmış ve çeşitli yönlerine değinilmiştir. Ancak sadece Batılı kaynaklar referans alınarak ırkçılığı açıklamaya çalışması ve araştırma kitabı olmasına rağmen doğrudan alıntılar dışında metin içinde veya altında verilen bilgilerle ilgili kaynak gösterilmemesi çalışmanın zayıf yönlerini yansıtmaktadır. Irkçılık konusu ile ilgisi olan veya çalışma yapacak olanların bu esere bakmaları yararlı olacaktır.